

Machtan visar att Hitler trots den officiella förföljelsen av homosexuella som intensifierades efter lagändringen 1935 tolererade och stödde många uttalat homosexuella och förhindrade myndigheternas aktioner mot dem. Hans stora beundran för Wagner och varma umgänge med dennes efterlämnade familj stördes inte av att han var väl medveten om Wagners bisexualitet och sonen Siegfrieds uttalade homosexualitet. I Berlin kunde under hela perioden fram till krigsslutet en diskret barsubkultur fortleva, och kända homosexuella konstnärer och scenartister som Görings favoritskådespelare Gustaf Gründgens accepterades mot att de ingick skenäktskap. I oktober 1937 utfärdade Himmler en förordning att arrestering av skådespelare eller konstnärer på grund av otukt mot naturen bara fick göras efter hans föregående medgivande och när någon hade tagits „på färsk gärning“; det framhölls emellertid att detta endast gällde „helt omistliga“ personer ur kulturlivet („Homosexuelle Häftlinge im Konzentrationslager Buchenwald“, officiell dokumentsamling från lägermuseet u.å. s. 45). Även homoerotiska aktivister och propagandister som Adolf Brand och Hans Blüher lämnades ifred.

Machtan framhåller utan andra bevis än samtida skvaller att Hitler-Jugends ledare Baldur von Schirach var homosexuell; ett påstående som trots allt förefaller plausibelt. Den nazistiska ungdomsrörelsen som av honom byggdes upp på Wanderfögel-rörelsens grundval hade också starka inslag av kvinnoförakt, homosocialitet och homoerotisk gemenskap. Den hänsynslöse, hårda och kroppsligt välbyggda ynglingen hyllades som det stora föredömet. I den nazistiska propagandan var vackra „ariska“ unga pojkar ur Hitler-Jugend i sensuella kortbyxor eller blonda unga män i välsittande uniformer ständigt ett återkommande inslag, bilder som uppskattades som pornografi av många homosexuella män. I den hårt reglerade nazistiska konsten intog också Hitlers älsklingskulptör Arno Breker en ledande plats med sina nästan pornografiskt erotiska skildringar av nakna unga män.

Sammanfattningsvis kan sägas att Lothar Machtans bok, utan att på något sätt svara upp mot sitt uttalade syfte att bevisa Hitler egen homosexualitet, ändå ger en intressant belysning av kopplingen mellan nationalsocialismen och manlig homoerotik.

Göran Söderström

Gayvärldens Who is Who

Robert Aldrich, Garry Wotherspoon (red.): Who's Who in gay & lesbian history (I) From antiquity to World War II, (II) From World War II to the present days
Routledge, London and New York 2001, 502 resp. 460 sidor

Bra uppslagsböcker hör till de viktigaste verktygen i all slags forskning. Längre var bristen på sådana stor i facket Gay and Lesbian Studies, men med den dramatiska ökningen av verksamma forskare under senare år har en hel del av behoven blivit fyllda. Av de mest användbara uppslagsböckerna i ämnet kan särskilt nämnas den stora tvåbandsutgåvan redigerad av Wayne R. Dynes, *Encyclopedia of Homosexuality* från år 1990. Verket innehåller bl.a. många personbiografier, även om enstaka artiklar har kritiserats särskilt från lesbisk sida. Det finns också ett antal lättsammare anglosaxiska biografiska uppslagsverk, som t.ex. *The gay books of days* av Martin Greif 1982 (1985). På tyska finns många viktiga personupplysningar i de båda berlinanknutna *Eldorado. Homosexuelle Frauen und Männer in Berlin 1850-1950* 1984 och *100 Jahre Schwulenbewegung* 1997, båda egentligen utställningskataloger. Det senare verket inskränker sig inte till det tyska området; även Sverige och de ledande svenska föregångsmännen finns med i ett kapitel. På senare tid har också ett rent biografiskt lexikon utkommit: Bernd-Ulrich Hergemöller, *Mann für Mann, Biographisches Lexikon zur Geschichte von Freundschaft und mann-männlicher Sexualität im deutschen Sprachraum* 1998. Alla dessa, med undantag kanske för Greifs lättsammare arbete, utmärker sig för hög vetenskaplig kvalitet och innehåller artiklar skrivna av ledande forskare inom ämnet.

Detsamma kan sägas om det nu utgivna tvåbandlexikonet. Forskningen har under åren gått framåt, och mycket finns här som saknas i de äldre arbetena. Tonvikten ligger inte oväntat på det anglosaxiska området; särskilt inom det i äldre tider så viktiga tyska området saknas många namn, men detta kompenseras ju av Hergemöllers tyska specialverk. Biografierna inskränker sig inte till de homosexuella själva, även andra viktiga personer med anknytning till ämnet finns med, som t.ex. svenska ABBA och Diana, Princess of Wales. Uppdelningen på de olika banden kan ibland ifrågasättas: Benjamin Britten och Christopher Isherwood hittar man i del 2, trots att de hade en viktig del av sin verksamhet redan före världskriget.

Svenska namn återfinns också i detta uppslagsverk, men i en mycket blygsam skala. I den senare delen förekommer inget förutom ABBA, medan Danmark har t.ex. Martin Elmer och Wilhelm von Rosen, Norge Gerd Brantenberg,

Kim Friele, Gro Lindstad och Øivind Rauset. Från Finland finns naturligt nog Tove Jansson men också Christer Kihlman. Med tanke på hans internationella betydelse borde åtminstone Michael Holm ha funnits med, liksom flera andra svenska namn med likvärdig betydelse som de övriga nordiska.

Vad värre är är att de få svenska artiklarna i första delen i många fall inte är skrivna av insatta forskare, något som skiljer dem från artiklarna i allmänhet. Den svenska redaktionsgruppen borde ha kunnat tillfrågat specialisten Jan Torsten Ahlstrand beträffande artikeln om GAN, men i det fallet finns det ändå ingenting att anmärka på Marin Loeb's artikel, byggd främst på Ahlstrands arbete. Artikeln om det även internationellt så viktiga namnet Eric Thorsell, skriven av Johan Hedberg, visar däremot en total okunnighet om Thorsells betydelse för den framväxande internationella rörelsen, t.ex. som ofta inbjuden föreläsare hos de framväxande kontinentala organisationerna, något som författaren kunnat ha läst in ur standardverket *Sympatiens hemlighetsfulla makt*, som kom ut två år före lexikonets utgivning. Hedberg skriver också att "later he got into contact with the Riksförbundet för Sexuellt Likaberättigande", medan han i verkligheten var organisationens gudfar och starka stöd under hela uppbygg-nadsarbetet.

Artikeln om det andra stora svenska namnet Pontus Wikner är likaså minst sagt bristfällig. Artikelförfattaren, Åke Norström, stöder sig bl.a. på von Rosens *Månens Kulor*, som inte innehåller någon primärforskning i frågan utan stöder sig på Fredrik Silverstolpes arbeten om Wikner, det första internationellt publicerat redan 1983. Silverstolpes många arbeten, inte ens de stora grundläggande kapitlen i *Sympatiens hemlighetsfulla makt*, nämns inte alls. Artikeln om Stiller, visserligen inte skriven i Sverige utan av Elisabeth De Nona vid universitetet i Seattle, underlåter också att nämna Silverstolpes avgörande inlägg i samma bok liksom också den utförliga redovisningen där av Stillers liv som homosexuell, där även Gösta Werner medverkat. Artikeln om Strindberg, också författad vid samma universitet av Matthew M. Roy, är däremot av hög klass: Roy har nyligen disputerat på just detta ämne. Det finns tack och lov också andra svenska artiklar av kunniga forskare, som Greger Emans om Eugène Jansson och Lisbeth Stenbergs om Selma Lagerlöf.

Det är beklagligt att det svenska forskarsamhället har missat denna chans att på ett seriöst sätt brett presentera svensk gay och lesbisk forskning för en internationell publik. Det lär dröja till nästa tillfälle.

Göran Söderström

Historikermötet i San Francisco 2002

American Historical Association höll i år sitt årliga möte i San Francisco, en jättekonferens med 876 presenterade papers på fyra stora hotell i centrala staden. Committee for Lesbian and Gay Studies, som är en ämnesförening knuten till AHA, hade anordnat sju paneler på homoteman och dessutom en mottagning på det arkiv som drivs av Gay, Lesbian, Bisexual, Transgender Historical Society. Ett fantastiskt arkiv med hängiven personal som har samlat på homomaterial från norra Kalifornien i flera decennier – man skulle bara önska att vi får ett liknande arkiv i Sverige någon gång. Förutom brevsamlingar och privatarkiv har man en förnämlig samling gay och lesbisk press, samlingar av erotica, fotografier osv. Men också många andra saker som man knappast väntar sig att finna på ett arkiv: bl.a. hade personalen samlat ihop delar av Prinsessan Dianamemorabilia som hade dykt upp på ett spontant "altare" på Castro Street efter hennes död! På arkivet fanns också fantastiska klänningar, burna av kända dragdrottningar.

Jag deltog i AHA:s konferens tillsammans med Svante Norrhem och Tuula Juvonen. Vi presenterade en panel som hette "Queering lesbian and gay history at the rural/urban frontier in Scandinavia" som handlade om samkönad sexualitet på landet och i småstäder i Sverige och Finland. Judith Halberstam var kommentator och fick till en intressant diskussion om lantlig homosexualitet – vad det är och hur den har utvecklats. Halberstam ser verkligen fram mot att komma till Sverige i maj, då hon skall framträda på queerseminarieet i Stockholm och på "Farewell Heteronormativity"-konferensen i Göteborg. Vi träffade flera amerikaner som sade att de skulle komma till Göteborg i maj, så vi kan nog se fram mot ett lyckat arrangemang. "So much interesting work has come out of Scandinavia lately", sade en homohistoriker.

I korridorerna pratades mycket om amerikanska homohistorikers bekymmersamma situation vid universiteten. De som doktorerar på ämnen med anknytning till homosexualitet får ofta lovord i pressen och fina priser för sina avhandlingar, som dessutom blir publicerade på prestigefyllda universitetsförlag. Men de får inga jobb. En nybliven doktor, som skrev sin avhandling i historia men nu undervisar i American Studies vid George Washington University, sade till mig: "Om du har specialiserat dig på homohistoria och vill ha ett jobb, så måste du antingen lämna historieämnet eller lämna landet." En enkät som